

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Kutseõpetaja õppekava

Talvi Allik

KUTSEÕPETAJATE ARUSAAMAD OMA ROLLIST VÄÄRTUSKASVATUSES

Bakalaureusetöö

Juhendaja: kutsepedagoogika nooremlektor Liana Roos

Tartu 2022

Kokkuvõte

Kutseõpetajate arusaamad oma rollist noorte väärtuskasvatases. Kutsekoolides on väärtuskasvatus organiseerimata ajal, mil kutseõppes õpib noori, kellel puudub kodude abi väärtuste ja hoiakute kujundamisel. Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada kutseõpetajate arusaamad oma rollist noorte väärtuskasvatases ning sellest, missuguseid väärtusi ja mil moel õppijates kujundatakse. Poolstruktureeritud intervjuude abil koguti andmeid kuult kutseõpetajalt, andmeanalüüsil kombineeriti kvalitatiivset induktiivset ja deduktiivset sisuanalüüsi. Kutseõpetajad nägid oma rolli väärtuskasvatajana eeskujuks olemises ning õppijate aktiivses ja passiivses kaasamises. Kutseõpetajate sõnul arendatakse õppijates isetuid, alalhoidlikkusega seotud ja kollektiivseid huvisid arvestavaid väärtusi teiste õppetegevuste käigus, kombineerides iseloomukasvatust, juurutamist ning selitust. Kuid oli ka neid, kes kahtlesid õpetajate rollis väärtuste arendamisel ning praktiseerisid pigem minnalaskmist. Väärtuskasvatuse teadlikuks toimumiseks kutseõppes on vajalikud ühishäärtuste leidmine, ühtne metoodika ja tegevuskava.

Märksõnad: kutseharidus, kutseõpetaja, väärtuskasvatus

Abstract

Vocational teachers' views on their role in shaping students' values. In VET, young people's social backgrounds often lack support in values development. However, values education in VET is scattered. The thesis aimed to identify VET teachers' perceptions about their role in the values education, what values are being developed, and how. Qualitative inductive and deductive content analysis of semi-structured interviews with six VET teachers showed that they saw their role as value educators in setting an example and actively and passively involving learners. Selfless values of tolerance and collective interest were developed through other learning activities, combining character education, inculcation and values clarification. However, some doubted the role of teachers in values education and expressed dismissive attitudes. Therefore, finding shared values, a coherent methodology, and an action plan is necessary for a conscious implementation of value education in VET.

Key words: vocational education and training, vocational teacher, value education

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
Teoreetiline ülevaade	5
Väärtuskasvatuse võimalused ja õpetajate roll väärtuskasvatuses	6
Väärtuskasvatus kutseõppes	10
Metoodika	12
Valim.....	12
Andmekogumine	13
Andmeanalüüs	14
Tulemused.....	15
Kutseõpetajate arusaamad oma rollist noorte väärtuskasvatuses.....	16
Õppetöös kujundatavad väärtused.....	18
Väärtuste arendamiseks kasutatavad meetodid	22
Arutelu	27
Tänu sõnad	30
Autorluse kinnitus.....	30
Kasutatud kirjandus	31
Lisa 1. Intervjuu kava	
Lisa 2. Väljavõte uurija päevikust	
Lisa 3. Kodeerimise näide	
Lisa 4. Koodipuu	

Sissejuhatus

Eestis on haridus olnud pikalt majanduskasvu tagamise abivahend, hariduse mõju isiksusele ja ühiskonnale on olnud teisejärguline, on tegeletud eeskätt teadmiste edastamisega, mitte tervikliku isiksuse kujundamisega (Sutrop, 2013). Kuid akadeemiliste teadmiste kõrval on oluline ka inimeseks kasvamine ja arenemise protsess, sest teadmised, oskused ja hoiakud on võrdselt olulised.

Lapsed ja noored veedavad väga varakult suure osa oma ajast väljaspool kodu koolis, seetõttu tuleb koolil tegeleda ka lapse ja noore väärtuste kujundamisega. Väärtuskasvatus on läbimõeldud tegevus, mille abil õpetatakse väärtuste üle mõtlema ja väärtustama õppija kõlblist arengut, pidades silmas nii tema vaimset, emotsionaalset, sotsiaalset kui ka füüsilist arenemist (Schihalejev, 2011).

Põhikooli ja gümnaasiumi riiklikud õppekavad kannavad eesmärki toetada õpilaste väärtuskasvatust hariduses ja ka väljaspool kooli (Schihalejev, 2011), neis kõneldakse otsesõnu üldinimlikest ja ühiskondlikest väärtustest üldhariduse alusväärtustena (Gümnaasiumi riiklik õppekava, 2011; Põhikooli riiklik õppekava, 2011). Õpetajatel on oluline roll õpilaste väärtuste kujundamisel, olles ka kasvatajad, kes kujundavad iseloomu, julgustavad, suunavad, annavad tagasisidet halvale ja heale (Tulviste & Tamm, 2015). Tartu Ülikooli eetikakeskuses on loodud õpetajatele ka mitmeid juhendmaterjale õpilaste väärtushinnangute ja -hoiakute kujunemise toetamiseks (Tartu Ülikooli eetikaveeb, *s.a.*).

Kutseharidusstandard (2013) aga ei näe otseselt ette noorte väärtuste arendamist või kasvatust, enam rõhutatakse erialaste oskustega seonduvat. Ka õpetajad ei taju seda sageli enda ülesandena ja piirduvad vaid erialateadmiste edastamisega. Veelgi enam, kutseõppes õpingud katkestanud ja katkestamisohus õppijad on välja toonud ühe õpingute katkestamise põhjusena kutseõpetajate ebaprofessionaalselt solvava ning alandava käitumise. Kuigi tegemist pole domineeriva käitumiskultuuriga, on see siiski lahendamist vajav probleem (Espenberg *et al.*, 2012). Kuivõrd kutseharidusse jõuab enam sellise sotsiaalse taustaga noori, kel puudub kodu toetus väärtuste ja hoiakute arendamisel (Väärtuste ja vastutuse visioon, 2019), siis on kutsekooli ja kutseõpetajate roll noorte väärtuste kujundamisel kriitilise tähtsusega. Sellest tulenevalt keskendutakse bakalaureusetöös kutsekoolide ja kutseõpetajate võimalustele ning praktikale noorte väärtuste arendamisel. Järgnevalt antakse ülevaade väärtuskasvatusega seonduvatest mõistetest, tutvustatakse väärtuskasvatuse võimalusi ja õpetaja rolli väärtuskasvatases ning väärtuskasvatust kutseõppes. Teooria ülevaade lõppeb uurimisprobleemi ja eesmärgi sõnastamisega.

Teoreetiline ülevaade

Töö tõhusamaks mõistmiseks antakse esmalt põgus ülevaade väärtuskasvatusega seonduvatest mõistetest.

Väärtused on soovide objektid ja eesmärgid, näiteks tervis, heaolu, meelerahu, tunnustus, sõprus, teadmised, sallivus, demokraatia (Schihalejev, 2011; Sutrop, 2009). Väärtused väljenduvad käitumises, hoiakutes, ühel või teisel viisil toimimise tagajärgedes, olles suhteliselt püsivad, suunates sündmuste valikut, tegutsemist, hinnangute andmist ning näidates seda, mis on inimesele tema elus oluline (Tulviste & Tamm, 2015).

Kui väärtust hinnatakse teatud olukordades positiivseks, negatiivseks või neutraalseks, on tegemist väärtushinnanguga. Väärtushoiak on aga kindlal viisil tegutsemine, mis võib olla teadvustamata käitumise suunaja, sealhulgas ka eeskujude matkimine. Väärtushinnangud ja -hoiakud on seotud inimese identiteediga, tuginedes arusaamadel selle kohta, kuidas maailmas asjad käivad, olles ühtlasi filtriks info ja kogemuste valikul, sidudes inimese mõtteid ja tundeid tegudega. Sisemiselt väärtuslikuks peetav juhib inimese valikuid ja paneb toimima viisil, mis on kooskõlas tema väärtushoiakutega (Schihalejev, 2011).

Väärtussüsteemi väljaarenemine on kauakestev, suuresti teadvustamata protsess, mis algab inimese esimestel eluaastatel ja vormub enamasti murdeas. Täisikka jõudnud inimese põhiväärtused on väljaarenenud ja neid on raske muuta (Tulviste & Tamm, 2015). Ühiskonnas enim hinnatud väärtustest kujuneb normide, seaduste ja sanktsioonide süsteem, teisalt kujundavad normid ja seadused omakorda väärtuslikuks peetavat (Schihalejev, 2011).

Väärtuste liigitamise kohta on erinevaid lähenemisi. Shalom Schwartz (2003) eristab peamiste väärtustüüpidega enesesuunamist, stimulatsiooni, saavutust, hedonismi, võimu, turvalisust, kohandumist, traditsiooni, heasoovlikkust ning kõikhaaravust. Neid väärtusi saab omakorda lahterdada muutustele avatud (stimulatsioon, enesesuunamine) ja alalhoidlikkuse (turvalisus, kohandumine, traditsioon) ning isetuse (kõikehaaravus, heasoovlikkus) ja isekuse (võim, saavutus, hedonism) vastandlikule teljele. Lisaks pühenduvad enesesuunamine, stimulatsioon, hedonism, saavutus ja võim individuaalsetele huvidele, kohandumine traditsioon ja heasoovlikkus aga kollektiivsetele huvidele. Väärtuserinevused võivad olla tingitud vanusest, noorte arenguülesanne on eelkõige seotud üleminekuga iseseisvasse täiskasvanuikka, seades tähtsaimaks saavutus- ja stimulatsioonivajaduse. Teisalt mõjutavad väärtusi ka kogemused ja eelnev sotsialiseerumispraktika (Noorteseire aastaraamat, 2012).

Järgnevalt antakse ülevaade väärtuskasvatuse rakendamise viisidest ja õpetajate rollist väärtuskasvatases.

Väärtuskasvatuse võimalused ja õpetajate roll väärtuskasvatases

Väärtuskasvatuse rakendamiseks on mitmeid erinevaid võimalusi. Kõige mõjukamad 20. sajandi väärtuskasvatuse viisid on juurutamine, väärtusselitus, kognitiivne areng ja iseloomukasvatus (Sanderse, 2013). Järgnevas peatükis vaadeldakse neid võimalusi lähemalt.

Juurutamine tähendab moraalinormide tutvustamist ja sisendamist, normatiivse lähenemise toel võtavad õpilased omaks kindlad väärtushinnangud. Käsitlus lähtub sellest, et mõned väärtused on universaalsed ja neid tuleb võtta käitumisjuhustena. Juurutamine ei eeldata reflekteerimist, vaid reeglitega nõustumist ja järgimist. Siiski, teadlikke otsuseid juhivad välised reeglid vaid juhul, kui need on inimese poolt sisemiselt mõtestatud ja konkreetse olukorraga seotud (Schihalejev, 2011). Väärtuste edastamine on passiivne tegevus, edastaja ei loo ise midagi, ta valdab informatsiooni, mille annab edasi passiivsele vastuvõtjale, kuid väärtuste edastamise ülesanne on täidetud alles siis, kui lisaks väärtuste nimetamisele on õpilased võimelised väärtuste mõistmist demonstreerima, näidetega illustreerima, väärtuste üle arutlema ja omaks võtma (Haydon, 2009). Sõnakuulelikkusel tuginev moraal ei toeta inimese autonoomiat ega demokraatliku ühiskonna toimimist ja seetõttu ei täida ka haridusele pandavaid ootusi (Schihalejev, 2011). Kui tahame arendada õpilases ettevõtlikkust ja loovust, ei saavuta me seda nõudes kuuletumist, selgeksõppimist ja distsipliini, vaid peame nägema temas partnerit, kasutama kaasavat ja elavat õpetamist (Sutrop, 2013).

Väärtusselitus on aga väärtuskasvatuse meetod, mis sisaldab argumenteerimist ja põhjendamist. Väärtusi õpitakse enesekohaselt ja kriitiliselt mõtestades. Õppijale jääb võimalus tegeleda enesevaatlusega, juurelda kuidas pere, kool, sõbrad, rahvus ja religioon mõjutavad nende endi väärtushinnangute süsteemi, väärtuste mõistmist ning väärtushoiakuid. Fookuses on enda ja kaaslaste väärtushinnangute mõistmine, võime esitada oma väärtushinnanguid avatult, ausalt, iseseisevalt mõeldes ning eneseteadlikult (Schihalejev, 2011; Sutrop, 2009). Adekvaatse enesehinnangu kujunemiseks on tähtis, et õpilane tunnetaks oma tugevaid ja nõrku külgi, oleks teadlik sellest, mis talle meeldib ja millised on tema võimed, soovid, väärtused, ihad ning mida ta peaks soovitud eesmärkide saavutamiseks tegema. Enese tundmisest saab ühtlasi alguse tulevase karjääri kavandamine (Sutrop, 2013). Õpetajal on selitusprotsessis arutluse juhtija roll, ta aitab õpilasel selgusele jõuda tema enda väärtushinnangutes, sõnastada ja põhjendada neid kõigile sobivalt ning erapooletult, õpetaja toetab õpilase isikupäraste võimete välja arendamist (Sanderse, 2013; Schihalejev, 2011; Sutrop, 2013). Õpetamisel informatsiooni edasi andmine on selgepiiriline, näiteks keemilist

valemit õpetades teatakse täpselt, mida tahetakse selgeks teha. Väärtustes on aga teatud ebamäärasus ja neid on raskem mõistetavaks teha (Haydon, 2009). Suur osa väärtuste omandamisest toimub õppetöö käigus, mil õpilased märkavad teisi jälgides käitumist, hoiakuid, väärtushinnanguid, uskumusi ja teevad nähtust ise järeldused (Sanderse, 2013). Väärtusselgitust toetavad eneseanalüüs, väärtuste järjestamine, päeviku kirjutamine, rollimängud, arutelud ja kuulamistehnikad (Schihalejev, 2011). Kui soovitakse ärgitada õpilase võimet ise infot otsida, töödelda ja kriitiliselt hinnata, tuleb rõhutada oskust ülesandest aru saada, valida endale sobiv õpivõte, eristada olulist infot vähem tähtsast ning see edukalt meelde jätta (Sutrop, 2013).

Kognitiivse käsitluse järgi kaasnevad moraalse küpsusega põhjendamisoskused üldisemates kategooriates nagu õiglus, võrdsus, erapooletus, eneseväärikus. Õpetaja roll pole tähelepanu juhtida õigele või valele, vaid julgustada moraaliküsimuste arutelusid, mis viivad teaduslike ja väärtuspõhiste otsusteni, võttes arvesse enam nüansse ning laiemaid huvisid. Tulemuseks on õpilase oskus põhjendada oma käitumist näiteks seadusest või inimõigustest tulenevalt. Kognitiivset käsitlust toetavad moraalidilemmade lahendamine, kirjandusteoste, mängufilmide ja tõestisündinud juhtumite lahkamine (Schihalejev, 2011). Selle käsitluse rakendamise puuduseks võib jääda õpetajate endi vähene moraalsete valikute põhjendamise ja vastava arutluse juhtimise oskus.

Iseloomukasvatuse puhul peituvad väärtused indiviidi ja ühiskonna lõiminguks, see tähendab, et hoolivust saame arendada vaid hoolivas kogukonnas ja head harjumused on seesmiselt omandatavad. Iseloomukasvatuse protsessis osalevad lähedased, õpetajad ja inimene ise. Häid omadusi kasvatatakse teadlikult, omandatakse tuumväärtused pidevalt koos kogukonnaga reflekteerides väärtuste ja nende väljendamise üle. Keskkond, suhtlemisviis, õpetamis- ja hindamismeetodid toetavad voorusliku inimese kujundamist. Oluline on vastastikune hoolivus ja meie-tunne. Õpilane on aktiivne kogukonna liige, võistluslikkusele eelistatakse rühmatööd (Schihalejev, 2011; Sutrop, 2009). Arvestades seda, et väärtuste mitmekesisuse tõttu pole mõeldav üleüldine, kogu ühiskonda hõlmava väärtustamine, tuleb teha valik, millised on ühiseväärtused, kuidas neid tõlgendatakse ja kuidas edastatakse (Haydon, 2009).

Iga õpetaja kujundab õpilase väärtushoiakuid. Mohamad jt (2020) on oma kirjanduse ülevaates välja toonud õppeprotsessi keskmes olevaks õpilase ja õpetaja suhte ning õpetajate olulise rolli õpilaste väärtushinnangute kujundamisel. Kõige populaarsem väärtuskasvatuse kujundamise strateegia on eeskujuks olemine, mis õpetajalt endalt nõuab isiklikku pealehakkamist ja jõupingutust. Eeskujuks olemist mõjutavad õpetaja isiklikud uskumused ja

hoiakud. Uskumused sisaldavad isiklikke vaateid, põhimõtteid, religiooni, teadmisi ja kogemusi ning väljenduvad õpetaja isiksuses, tegevustes, otsustes ning pühendumuses, mis ühtlasi mõjutavad õpetajate koolitunnis kasutatavaid õpetamisviise. Näiteks meesõpetajad peavad esmatähtsaks demokraatia väärtustamist (Mohamad *et al.*, 2020). Seega on õpetajatel suur vastutus olla lastele ja noortele eeskujuks oma käitumise, hoiakute, väljanägemise, motivatsiooniga, samuti sotsiaalsete probleemide lahkamisega (Lüdecke-Plümer, 2007). Õpetajate suhtumine on õpilastele eeskujuks olemisel olulise kaaluga. Suhtumine õpilastesse ja koolikollektiivi peab välja paistma ideaalne, sest õpilased märkavad nii õpetaja žeste kui hoiakuid. Samas negatiivsetes olukordades ei saa lubada kompromisse, mis seaks eetikaküsimused kahtluse alla, sest eeskuju mõjutab õpilasi ja me ootame, et õpilased jäljendaksid positiivset käitumist, mitte negatiivset (Mohamad *et al.*, 2020). Seega on õpetajate otsused ja käitumine lastele eeskujuks. Kui õpetajad teevad teadlikke eetilisi valikuid, saame eeldada, et õpilased teevad sama. Õpetaja amet tähendab inimesena eeskujuks olemist, õpilaste ja kolleegidega koostöö väärtustamist, kooli rolli mõtestamist kogukonnas ja ühiskonnas, vastutuse võtmist kooli reeglite, normide ja eesmärkide kujundamisel (Schihalejev, 2011).

Väärtusi saab kujundada kõikides ainetundides. Õpetajate arvates pole uue õppekava arendamine vajalik, muuta tuleks väärtuskasvatuse edastamist olemasolevas õppekavas (Mohamad *et al.*, 2020) väärtusi ainetundidesse lõimides. Näiteks bioloogi tunni õpetaja saab kooli väärtuskasvatust toetada läbiva teema „väärtused ja kõlblus“ tunnitegevusse planeerimisega. Tunnid valmistatakse selliselt ette, et ainetunni teemad puudutavad väärtusi, samuti põimitakse tundi arutlusi koolis ja ühiskonnas toimuva üle, keskendudes üldinimlikele ja ühiskonna väärtustele. Õpetaja peab seejuures endale teadvustama, et nii tema hoiakud kui ka tegevused edastavad väärtusi. Ka õpilaste arvates toetab väärtuste omandamist aktiivõpe ja praktiline tegevus ning arutelud erinevatel teemadel (Saart, 2013). Seega on õpetajate ülesanne selgitada, miks on teatud väärtused olulised ja kuidas õppijad neid ise omandada saavad (Sanderse, 2013).

Õpetaja ja õpilase koostöösuhted peaksid põhinema vastastikusel usaldusel (Sutrop, 2013), sest õppeprotsess hõlmab suhtlemist, mõistmist ja koostööd (Miciuliene *et al.*, 2020). Lisaks õpetajale mõjutavad õppija arengut ka sõbrad ja koolikaaslased, kellega koos kogetakse sõprust, sõbra kaitsmist, enesekaitset, tõrjutust, petmist, vägivalda ning tunnete väljendamist. Suhetes kogetu aitab õppida enda kehtestamist, erinevuste sallimist, erimeelsuste ületamist ja koos elamist (Sutrop, 2013). Õpilased tajuvad väärtuste kujundamist

ka kooli õppetöövälistel ühisüritustel ja -tegevustel, mis näitab, et kooli huvijuhil on samuti väärtuskasvatajana oluline roll (Viljus, 2017).

Õpetajad peaksid väärtuste arendamist õppima klassiruumis saadud kogemustest, analüüsides selleks olukordi, oma mõtteid ja tundeid ning õpilaste või kolleegide reaktsioone. Mõelda tuleks läbi oma seisukohad ja leida eneses viisid tõhusamalt mõjumiseks. Õppida kolleegide töö vaatlemisest ja omavahelisest arutlusest. Abi saab erialakirjanduse lugemisest, sest teooriad võivad pakkuda tuge aitamaks neil ära tunda oma töö väärtused (Sanderse, 2013). Õpetajate väärtuskasvatustöö rakendamise tähtsamad võimalused ongi eeskujude, õpetamispädevuse ja õpetajate koostöö kasutamine. Õpetajad valdavad oma eriala, kuid väärtuskasvatuse kavandamiseks ja sellega tegelemiseks vajavad nad tuge ja lisateadmisi, mis aitaks nende tegevust tõhusamaks muuta (Mohamad *et al.*, 2020). Väärtuskasvatuse aspektidele pööratakse tähelepanu enamasti tahtmatult ja teadvustamata (Meijers, 2008), seega on õpetajate ettevalmistus väärtuskasvatajana kaudne ning kavandamata (Sanderse, 2013). Seepärast peaks juba õpetaja väljaõpe sisaldama rohkem suhtumist, teadmisi, motiive ja isikuomadusi, et õpetajaks õppijad teaksid, mida neilt oodatakse ja milliseid isikuomadusi nad peavad veel enda juures edasi arendama (Sanderse, 2013). Õpetajatele tuleb pakkuda väärtuskasvatuse praktilist koolitust, mis on kooskõlas õppekava väärtuskasvatustlike eesmärkidega (Mohamad *et al.*, 2020).

Väärtuskasvatuse kitsaskohaks peetakse, et õpetajad ei sõnasta väärtusi ja vooresi selgesõnaliselt, nad teevad seda oma viisi, stiili ja tunnetusega. Teisisõnu ei räägi õpetajad väärtustest ja hoiakutest verbaalselt, vaid püüavad olla eeskujuks oma käitumise ja suhtumisega. Kui aga suurem osa väärtuskasvatusest hariduses on kaudne, siis ei saa seda lugeda õppemeetodiks. Selliste tähelepanekute juures, kus kasutatakse kaudseid eeskujusid, on väheusutav, et õpilased õpetajaid endid eeskujuks peavad. Kui õpetajad tahavad olla efektiivsed, peaksid nad reflekteerima kuidas oma tööd ja käitumist kooskõlastada, samuti tuleb osata eristada halbu ja häid eeskujusid (Sanderse, 2013).

Uuringutest selgunud omadused, mida inimesed seostavad eeskujude, sealhulgas õpetajatega on ausus, abivalmidus, töökus, huumorimeel, oma ala eksperdiks ja teiste poolt lugupeetud olemine. Õpetaja omadustena hinnatakse inimliku huvi väljendamist õpilase suhtes, mängulisust õpilaste kaasamises ja motiveerimises, isikupärast õpetamisviisi. Samuti on tähtis, et õpetaja pole üksnes ekspert vaid on oma alast ka vaimustunud. Ta julgeb näidata end inimesena, oma isiksust ja identiteeti. Õpetajad ise peavad kõige olulisemaks ausust, südamlikkust, õiglust, usaldusväarsust, tarkust, rõõmu. Veel on tähelepanuväärsed

sõbralikkus, vaimukus, vaprus, au, leebus, helgus, maagilisus. Vähem täheldatud omadused, mis vajavad lisatõlgendust on suuremeelsus, mõõdukus, usutavus ja õiglus (Sanderse, 2013).

Väärtuskasvatus kutseõppes

Väärtuskasvatus oskusametites on ülioluline, sest väljaõppinud töötajatelt oodatakse vastutustundlikust, professionaalset oskusi ja teadmisi. Väärtuskasvatuse positiivne mõju kutseõppes avaldub õpilase õppimises, heaolus, moraalses küpsuses, eneseteadvuses ja tervikliku maailmapildi arenemises, koolirõõmu suurenemises ning akadeemilises usinuses (Gupta, 2015; Miciuliene *et al.*, 2020).

Väärtuskasvatuse elluviimist takistavad tegurid kutseõppes on erinevate erialavaldkondade segmenteerimine, puudused õppematerjalide kaasaegsuses, erisused mõtlemises ja käitumises, varjatud väärtused ning moraalne silmakirjalikkus. Väärtustest küll räägitakse, kuid käitumine ei vasta räägitule. Need tegurid avaldavad negatiivset mõju õppetööle. Sageli pannakse piiratud koolituseelarve tõttu suuremat rõhku õppeainetele ja isiksuse üldine areng jäetakse tagaplaanile, kuid need oskused kuluvad noorel tööle asudes samuti ära. Seepärast on oluline, et moraalsele arengule ja väärtuste omandamisele pööratakse erialaainetega võrdselt tähelepanu (Lüdecke-Plümer, 2007).

Igapäevased õppetunnid tuleb üles ehitada selliselt, et koos kvalifikatsiooni omandamisega toimub ka õpilase isiksuse areng (Lüdecke-Plümer, 2007). Miciuliene jt (2020) pakuvad välja teoreetilise mudeli, mille kohaselt mõjutavad kutsehariduses väärtuskasvatust kutseõpetajate didaktilis- pedagoogilised näitajad: eriala sisuline tundmine, käelised oskused (kehaline aktiivsus ja tööriistade kasutamine), samuti kutseõpetajate hoiakud, uskumused, emotsioonid ja tunded. Lisaks mõjutavad väärtuskasvatust kutseõpetajate psühholoogilised näitajad: kommunikatsiooniviis (avatud vs kuulekuse ootus), õpetamise strateegiad (õppija või õpetajakesksed), individuaalsed omadused (eriala-, pedagoogiline- või didaktikaekspert), motivatsioon (sisemine vs väline) ja iseloomuomadused (nt ekstravertsus, avatus kogemustele jt). Kutseõppes rakendavad väärtuskasvatust enam avatud olekuga kutseõpetajad, kes püüavad õppeprotsessis tekitada õpilastes emotsioone ja liigitavad end pedagoogiliseks eksperdiks (Miciuliene *et al.*, 2020).

Väärtusi väljendatakse igapäevases õppetöös ja õpetajatel on kanda aktiivne roll. Kutseõpetaja vastutab nii teadmiste edastamise, kui teadmiste mõju eest õpilase moraalsele (Gupta, 2015). Rahmawati jt (2019) sõnul mõjutavad õpilase iseloomu ja käitumist tema füüsilise vormi, vanemate ja ümbritseva keskkonna kõrval ka õpetajate tähelepanu, õpetajate

kasutatavad õppemeetodid ja õppematerjali keerukus. Kutseõpetajad peaksid õppetegevuse käigus arendama õpilaste töötahet, suhtlemisoskust, väljanägemist, meeskonnatööd, probleemide lahendamist, algatusvõimet, üld- ja erialateadmisi, sest noortel on need oskused puudulikud (Lüdecke-Plümer, 2007).

Pedagoogilised ja psühholoogilised tingimused õppimiseks luuakse eriala tunnetusprotsessi ja erinevate õppemeetodite oskusliku kombineerimise abil. Õppeprotsessi läbi viies kasutavad kutseõpetajad oma strateegiaid. Kutseõpetaja kujundab õppimiseks alternatiivse töökeskkonna, valib materjalid, leiab parimad vahendid ja meetodid, reageerib muudatustele ning juhendab valikutes oma väärtushinnangutest (Miciuliene *et al.*, 2020). Selleks, et õpilased väärtused omandaksid, peaksid õpetajad selgitama, kuidas õpetajate tegevused ja reaktsioonid on seotud täisväärtusliku elu tagamisega (Sanderse, 2013). Näiteks vastutustunnet saab õpetada praktilise töö käigus, selgitades praktikatundides õpilastele käitumise häid tavasid, nõudes distsipliini, spetsiaalset tööriietust, vahetusjalanõusid. Ka seda, et pärast töö lõppu puhastatakse kasutatud seadmed ning koristatakse töökoht. Reeglite järgi talitamine tõstab õpilaste motivatsiooni ja parandab iseloomu. Õpilane omandab nii aususe, distsipliini ja vastutusvõime (Rahmawati *et al.*, 2019).

Õppeprotsess hõlmab suhtlemist, mõistmist ja koostööd. On leitud, et eksisteerib kaks vastandlikku õpetamisstiili. Ühed kutseõpetajad peavad oluliseks sõbralikke suhteid, vastastikkust austust ja usaldusväarsust. Nad loovad emotsionaalselt hea keskkonna, mis motiveerib sooritusi ja pakub võimaluse üksteise väärtusi paremini mõista. Teised kutseõpetajad ootavad õpilaste kuuletumist, hinnates kõrgelt õpikutest pähe õpitud teadmisi (Miciuliene *et al.*, 2020). Paraku domineerivad traditsioonilised õpetamismeetodid, kus õpetaja loob sisu (esitlus, paljundus, salvestus) ja loengu käigus edastab teadmisi, jättes õpilastele passiivse tarbija rolli. Uuringud kutseõppes näitavad, et õppijate aktiivne õppeprotsessi kaasamine parandab oluliselt väärtuste omaks võtmist, teadmiste säilimist ja rakendamisoskust, sest lisaks materjali omandamisele õpitakse ka uute teadmiste praktikas kasutamist (Piercy *et al.*, 2012). Lisaks motiveerib õpilasi kaasav, käelist tegevust sisaldav õppimine õppetegevust, tõstab õpilaste aktiivsust tunnis ja õppeprotsessis tervikuna (Rahmawati *et al.*, 2019).

Kokkuvõtvalt tähendab tõhus väärtuskasvatus kutseõppes seda, et kasvab nii õpilaste kui õpetajate koolimeeldivus ning väljaõppinud oskustöölisel on lisaks erialastele teadmistele ka sobivad hoiakud ja suhtumine (Gupta, 2015; Miciuliene *et al.*, 2020), sest koos kvalifikatsiooni saavutamise toimub ka õpilase isiksuse areng (Lüdecke-Plümer, 2007). Uuringud näitavad, et õpilaste aktiivne õppeprotsessi kaasamine parandab väärtuste

omandamist, teadmiste püsimist ning võimet omandatud oskusi praktikas rakendada (Miciulienė *et al.*, 2020), samuti tõstab see õpilaste aktiivsust tunnis ja kogu õppeprotsessis (Rahmawati *et al.*, 2019). Kuid paraku on väärtuskasvatus kutsekoolides korraldamata, kutseõpetajad ei pea sageli väärtuste edastamist oma kohustuseks ja piirduvad ainealaste teadmiste õpetamisega. Samuti kasutavad nad õpetamisel oma isiklikke meetodeid, pahatihti klassikalist sisututvustust, mis jätab õpilased passiivsesse rolli (Piercy *et al.*, 2012). Kutseõppes katkestanud ja katkestamisohus õpilased on maininud ühe probleemkohana lausa kutseõpetajate asjatundmatult solvavat ja alandavat käitumist (Espenberg *et al.*, 2012). Ühtlasi õpib kutsehariduses palju selliseid noori, kelle kodune väärtuste ja hoiakute arendamise toetus on puudulik (Väärtuste ja vastutuse visioon, 2019), seepärast on kutsekooli ja kutseõpetajate toetus väärtuste edastajana neile ülioluline. Autorile teadaolevalt puuduvad uuringud selle kohta, kuidas Eesti kutseõpetajad väärtuskasvatust korraldavad. Sellest tulenevalt on bakalaureusetöö eesmärk välja selgitada kutseõpetajate arusaamad oma rollist noorte väärtuskasvatuses ning sellest, missuguseid väärtusi ja mil moel õppijates kujundatakse. Uurimuses otsitakse vastuseid järgmistele küsimustele:

1. Millisena näevad kutseõpetajad oma rolli väärtuskasvatajana?
2. Milliseid väärtusi kutseõpetajad endi sõnul õppetöös õppijates arendavad?
3. Kuidas on kutseõpetajad senistes kogemustes väärtusi õppetöösse lõiminud, milliseid meetodeid nad kasutavad?

Metoodika

Bakalaureusetöö eesmärgist tulenevalt valiti uuringu läbiviimiseks kvalitatiivne uurimisviis, sest kvalitatiivsete uuringute abil vaadeldakse ja tõlgendatakse inimeste isiklikke ning sotsiaalseid kogemusi (Laherand, 2008).

Valim

Uuringus kasutati eesmärgipärast valimit, kus peamiseks valimisse kuulumise kriteeriumiks oli töötamine kutseõpetajana. Potentsiaalsed uuritavad valiti uurija elukoha lähedaste kutsekoolide kodulehtede kaudu, neile saadeti e-kiri palvega osaleda uuringus. Saadetud e-kirjas tutvustati uuringu eesmärki, planeeritava intervjuu kestvust, samuti selgitati, et uuring on konfidentsiaalne ning uuritavate nimed asendatakse pseudonüümidega. Intervjueeritavate leidmiseks pöörduiti 18 inimese poole, neist kaheksa inimest vastas ja kuus andis nõusoleku uuringus osalemiseks.

Valim moodustus kuuest kutseõpetajast. Valimisse kuulunud intervjueeritavate taustaandmed on esitatud tabelis 1.

Tabel 1. Intervjueeritavate taustaandmed

Pseudonüüm	Valdkond	Tööstaaž kutseõpetajana	Kõrgeim lõpetatud haridustase, pedagoogiline ettevalmistus
Tarja	Toitlustus	17 aastat	Bakalaureusekraad (kutseõpetaja)
Mari	Ettevõtlus, turundus, majandus	4,5 aastat	Magistrikraad; 6-kuuline andragoogika täiendõppe kursus
Anu	Raamatupidamine ja majandusarvestus	12 aastat	Magistrikraad; kutsepedagoogika täiendõppe kursus
Mart	Elektrotehnika ja elektroonika	15 aastat	Erialane magistrikraad; kutsepedagoogika täiendõppe kursus
Maia	Toitlustus	15 aastat	2 kutsekooli, katkestatud bakalaureuseõpe (kutseõpetaja)
Anne	Äri ja kaubandus	2,5 aastat	Rakenduskõrgharidus

Valimisse kuulujate keskmine tööstaaž kutseõpetajana oli 11 aastat, uuringus osales viis naist ja üks mees.

Andmekogumine

Andmekogumise meetodina kasutati uurimistöös paindlikkuse tõttu poolstruktureeritud intervjuud. Lepiku (2014) sõnul esitatakse poolstruktureeritud intervjuus küsimused temaatiliste plokkidena, mis aitavad uurimisküsimustele vastuseid leida. Lisaks saab vestluse käigus küsida lisaküsimusi.

Esmalt koostati uurimisküsimustest lähtuv intervjuukava. Kolmest uurimisküsimusest said intervjuu kavas teemaplokkid. Sissejuhatavas osas uuriti intervjueeritavate töökogemust, haridusteed ja väärtuste olulisust, näiteks: „Milline on sinu arvates kutseõpetaja missioon?“. Esimeses temaatilises plokkis esitati küsimused õpetaja arusaama kohta oma rollist väärtuskasvatajana, näiteks: „Milliseid väärtusi peaks õppijates enam kujundama?“. Teises õppetöös õpetatavate väärtuste kohta, näiteks: „Milliseid väärtusi pead/peate kõige olulisemaks oma õpetataval erialal?“ ning kolmandas selgitati välja meetodid, mida uuritav kasutab väärtuste õppetöösse lõimimisel, näiteks: „Kuidas lõimid/lõimite väärtuste arendamist õppetöösse? Palun too/tooge näiteid“. Kokku oli intervjuu kavas 23 küsimust, millest 21 olid avatud küsimused ja eeldasid vastajalt pikemat vastust. Intervjuu kava on toodud lisa 1.

Uuringu kvaliteedi tõstmiseks viidi esmalt läbi prooviintervjuu uurijale tuttava inimesega, kes vastas valimi kriteeriumile. Prooviintervjuuga testiti küsimuste suupärasust, arusaadavust, järjestuse loogikat ning võimalikke kitsaskohti, anti uurijale võimalus harjutamiseks. Prooviintervjuu kestis 35 minutit, intervjuu salvestati, transkribeeriti ning saadud andmed kaasati uurimusse. Peale prooviintervjuud analüüsiti, kas saadi vastused uurimusküsimustele, mida tuleks küsimustes või intervjuueerimises muuta, kuid selle tulemusena intervjuukava ei muudetud.

Seejärel viidi läbi veel viis poolstruktureeritud intervjuud, millest pikim kestis 70 minutit ja lühim 40 minutit. Iga intervjuu alguses tutvustati uuritavale uurijat, uurimiseesmärki, intervjuu planeeritavat ajakulgu, küsiti intervjuueeritavalt luba vestluse salvestamiseks, anti teada, kus saadud andmeid kasutatakse ning selgitati veelkord konfidentsiaalsuse tagamise põhimõtteid. Intervjuu lõppedes pakuti uuritavale võimalust uurimustulemuste lugemiseks, kui bakalaureusetöö on valmis.

Kuna Laheranna (2008) sõnul suurendab uurijapäevik uurimuse usaldusväarsust ja annab võimaluse protsessi dokumenteerida ning reflekteerida, tehti intervjuu järgselt kanne uurijapäevikusse. Üles märgiti kellega intervjuu toimus, kaua kestis, kuidas läks ja mida õpiti järgmisteks intervjuudeks. Väljavõtte uurijapäevikust on toodud lisas 2.

Andmeanalüüs

Andmeanalüüsi esimese etapina transkribeeriti helifailid automaatse veebipõhise TTÜ Küberneetika Instituudi foneetika- ja kõrgtehnoloogia labori loodud transkribeerimisprogrammi abil (Alumäe *et al.*, 2019). Helisalvestised kuulati seejärel uuesti üle ning täiendati transkriptsiooni. Kokku tuli transkriptsioone 89 lehekülge.

Esimese uurimisküsimuse andmeid analüüsiti induktiivse sisuanalüüsiga, sest Kalmuse jt (2015) sõnul leitakse selle meetodi abil intervjuudest kesksed ja uurimisküsimuste seisukohast olulised tähendused. Transkribeeritud tekst loeti korduvalt süvenenult üle, leiti uurimisküsimuste seisukohast tähenduslikud üksused, olulised tekstilõigud, sõnad või laused ning neile anti uurimisküsimusest lähtuvad märksõnad ehk koodid. Kodeerimise peamine eesmärk ongi teksti osadeks jagamine, mõistmine ja korrastatud süsteemi loomine (Laherand, 2008). Esialgsed koodid vaadati koos juhendajaga üle ning täpsustati koodide nimetusi. Näiteks esialgselt koodist „ei teadvusta spetsiaalset meetodit“ sai hoopis eraldi kategooria nimetusega „läbi teiste õppetegevuste“. Uurimuse usaldusväarsuse suurendamiseks tehti aja möödudes uurija poolt korduvkodeerimine. Kodeerimise näide on lisas 3. Kolmanda etapina

grupeeriti sarnase tähendusega koodid kategooriatesse. Näiteks kategooria iseloomukasvatus moodustus koodidest isiklik eeskuju, hoolivus ja kuuluvustunde loomine.

Teise uurimisküsimuse vastuse leidmiseks analüüsiti andmeid deduktiivse sisuanalüüsiga, sest Kalmuse jt (2005) sõnul võimaldab see meetod strukturesemat lähenemist. Analüüsimisel tugineti Schwartzi (2003) kümne põhiväärtuse teooriale, mis on tõendatud enam kui 65 maailma kultuuris ja võimaldab uuritavate alusväärtusi seostada nende hoiakutega. Uurimise käigus saadud andmetest otsiti Schwartzi (2003) põhiväärtuste teoorias sõnastatud märksõnu, neist loodi koodid ning kategooriad. Laheranna (2008) sõnul kergendab kehtivale teooriale tuginemine fookuse hoidmist ning ühtlasi tunnustab või edendab olemasolevat teoreetilist raamistikku.

Kolmanda uurimisküsimuse analüüsimisel kombineeriti induktiivset ja deduktiivset lähenemist. Esmalt loodi uurimise käigus saadud andmetel põhinevad koodid, seejärel kategoriseeriti koodid deduktiivselt käesolevas bakalaureusetöös kirjeldatud väärtuskavatuise rakendamise meetodite teooria alusel. Teooriaga mittesobivatele koodidele loodi uued kategooriad. Kombineeritud lähenemine aitab mingil määral kokku hoida uurija aega, samuti annab see võimaluse kehtiva teooria avardamiseks (Kalmus *et al.*, 2005). Andmeanalüüs viidi läbi andmetöötluskeskkonnas QCAmap (Mayring, 2000).

Uurimisküsimusele: õpetajate arusaamad oma rollist väärtuskasvatana loodi neli kategooriat (eeskujuks olemine, õppijaid aktiivselt kaasavad rollid, õppijaid passiivselt kaasavad rollid ja väärtuskasvataja rollis kahtlemine). Uurimisküsimusele: õppetöös õpetatavad väärtused loodi kaheksa kategooriat (enesesuunamine, heasoovlikkus, kõikehaaravus, kohandumine, saavutus, stimulatsioon, traditsioon ja turvalisus) ja õpetajate meetodid väärtuste õppetöösse lõimimisel loodi viis kategooriat (iseloomukasvatus, juurutamine, väärtusselgitus, minnalaskmine ja läbi teiste õppetegevuste).

Uurimist läbi viies jälgiti Hea teadustava (2017) põhimõtteid. Intervjuueritavad osalesid uuringus vabatahtlikult, intervjuude salvestamiseks ja materjalide lõputöös kasutamiseks küsiti iga osaleja nõusolekut.

Tulemused

Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada kutseõpetajate arusaamad oma rollist noorte väärtuskasvatuses ning sellest, missuguseid väärtusi ja mil moel õppijates kujundatakse. Järgnevalt esitatakse tulemusi kolme uurimisküsimusega töötamise käigus loodud kategooriate kaupa. Kategooriate nimetused esitatakse tekstis tumedas kirjas. Tulemuste

ilmestamiseks kasutatakse tsitaate intervjuudest. Tsitaadid esitatakse keeleliselt muutmata kujul, kaldkirjas, lisatud on intervjuueeritava pseudonüüm.

Kutseõpetajate arusaamad oma rollist noorte väärtuskasvatuses

Uurimisküsimusele „Millisena näevad kutseõpetajad oma rolli väärtuskasvatjana?“ loodi andmeanalüüsi käigus neli kategooriat: eeskujuks olemine, õppijaid aktiivselt kaasavad rollid, õppijaid passiivselt kaasavad rollid ja väärtuskasvataja rollis kahtlemine.

Eeskujuks olemine. Intervjuueeritavad tõid välja, et kõige olulisema rollina nad näevad eeskujuks olemist. Märgitakse, et eeskuju on nakkav, näiteks kui õpetaja tuleb tundi ettevalmistatuna ja õige ajaks, siis ka õpilased teevad sama.

No eks me saamegi oma eeskujuga. Me oleme ise ausad, kohtleme kõiki õppijaid võrdselt, seamegi teatud tingimused. Et kui meil hakkab see töö sellel hetkel, siis nad on ka kohal sellel hetkel, et nad peaksid lugu iseendast ja samas ka kaaslastest. (Anu)

Leiti, et kui õpetaja suhtub õppijatesse sallivalt ja lugupidavalt, siis ka õpilased võtavad sellise suhtumise omaks ning on lugupidavad nii õpetaja kui ka kaaslaste suhtes. Samuti arvati, et õpetaja ausus, õppijate võrdne kohtlemine, hoidumine sidistamisest, mõnitamisest ja halvasti ütlemisest on eeskujuks ning loob klassis sõbraliku õhkkonna. Veel märkitakse, et õppijad matkivad õpetajat lausa niivõrd, et lärmakal õpetajal on lärmakad õpilased, vaikselt õpetajal vaikselt õpilased. Samuti arvati, et kui õpetaja on valmis uusi asju katsetama, siis see innustab ka noori proovima ja tegema. Õpetaja võimuses on oma käitumisega noori sütitada.

Õppijaid aktiivselt kaasavad rollid. Kutseõpetajad leidsid, et väärtusi saab arendada olles sõbra rollis. Silmas peeti suhtumist õppijasse kui võrdväärsele, õpilase mõistmist vältides hukkamõistmist, lugupidavat suhtumist ja inimlikku suhtlemist.

Teate, ma olen ka õpilane olnud ja ma nagu mõistan. Et see on nagu noorte mõistmine ja nendest arusaamine, et see nõuab tegelikult ikkagi minult ka väga suurt tööd selles suhtes, et ennast sinna kuueteistaastase tasemele ja aru saada, mis tema väikses peas ikkagi nüüd toimub. (Anne)

Toodi koguni välja vastuollu minekut iseenda väärtustega, kui õpetaja on pärit range kasvatuses perest, kus on oluliseks peetud töökasvatust, siis tuntakse, et iseenda väärtusi tuleb lõdvendada, et õpilastest aru saada ja mitte oma väärtusi neile peale suruda.

Õpetajad pidasid väga oluliseks oma kooli ning õppija enda väärtustamist erialas. Näitena toodi, et kui õpilasel on kortsus riided seljas, siis teda tundi ei võeta, vaid saadetakse triikima, sest kui õppija iseennast ei väärtusta, siis ei saa ta ka eriala väärtustada. Õpetajate

sõnul püüavad nad õppijates arendada, et koolist tööle asudes saaksid nad õpitud ametis hästi hakkama ja oleksid tööturul konkurentsivõimelised.

Kutseõpetajad kirjeldasid oma rolli ka väärtuste selitajana. Nad suunavad endi sõnul läbi arutelude õppijat mõistma arvamuste paljusust, erinevaid rolle ja nende tähtsust. Samuti seda, et hoolimata erinevatest rollidest ja positsioonidest on kõik inimesed väärtuslikud.

Näiteks selgitati kuidas teenindajaks õppija saab hoida oma eneseaustust:

Ta kritiseerib tegelikult sinu tööd, mitte sind. Kui klient ütleb, et talle see ei sobi või talle see ei meeldi, siis tegelikult ta ei ütle, sina oled lollakas, vaid et sinu töö on natuke kehv, mis talle ei meeldi. (Maia)

Kokaks õppija saab näiteks toidu kõlblikkust testida iseenda peal. Kui ta ise oma valmistatud toitu ei sööks, siis väärtustades teisi inimesi, ei tohiks ta kõlbmatut toitu ka neile pakkuda. Lisati, et ka ebaõnnestunud töö on mõnikord väga heaks õppetunniks.

Kutseõpetajad suunavad endi sõnul õppijaid oma tegevusi analüüsima ja ette mõtlema, selleks toovad nad praktilisi näiteid või loovad vastavaid situatsioone.

Õppijaid passiivselt kaasavad rollid. Kutseõpetajad tõid välja, et õppijate pereolud on tihti keerulised ja seepärast on neil olulise tähtsusega kasvataja roll. Selgitati, et õppijates on vaja kasvatada sõnapidamist, kohusetunnet, täislausetega rääkimist, suhtlemist.

Need on kõik sellised inimlikud igapäevased pisiasjad, millele me püüame rõhku panna, lisaks eriala õpetamisele. Et nad minnes töökollektiivi ei jätaks nürida muljet, kes ei oska suhelda ega rääkida. (Mart)

Ilmnes, et neid asju õpetatakse juurutamise abil. Näiteks selleks, et õpilased tervislikult toituksid, kontrollitakse aegajalt, et nad sööklas salatit võtaksid. Toodi välja, et inetut sõnakasutust või käitumist kommenteeritakse, selgitatakse, et see pole viisakas. Samuti rõhutatakse järjepidevalt, et õppijad jõuaksid õigeaegselt tundi ja suhtuksid õppetöösse vastutustundega.

Ja siis me ikkagi oleme püüdnud selgitada, et te oletegi siin koolis, et õppida, mitte, et lihtsalt lulli lüüa. (Tarja)

Õpetajad toonitasid, et õpilased oleksid ausad iseenda vastu ja õpetaja vastu, et töid tuleb teha iseseisvalt ja korrektselt, sest reeglite eiramine maksab hiljem töömaailmas kätte. Õpetajad tõid välja oma rolli ka väärtusprobleemidele reageerijana. Sobimatust käitumisest vesteldakse õpilasega omavahel, grupiprobleemide korral kaasatakse sotsiaalpedagoog, vajadusel kasutatakse tugiisikut.

Individuaalne lähenemine, praegu on kutsehariduses hästi oluline see, et kuna õpilasi on nii erinevaid, siis me peame kõikidele nagu hästi paindlikult lähenema. (Tarja)

Ühe tülide lahendamise võimalusena toodi välja mäng: „Ütle mulle, miks (õpilase nimi) on sinu meelest näiteks maailma kõige parem medõde?“. Selle mängu käigus tavaliselt selgub, et tegelikult kõikidest arvatakse midagi head ja tüli laheneb.

Väärtuskasvataja rollis kahtlemine. Intervjueeritavate seas oli neid, kes tõid välja, et nad saavad õppijates väärtusi vaid vähesel määral mõjutada. Endi sõnul nad loodavad, et teevad seda, kuid kas ja kui palju, selles kaheldi. Põhiväärtused on õpetajate sõnul kutseõppesse asumise hetkeks õppijates juba välja kujunenud, peamiseks mõjutajaks on olnud kodu ja põhikool. Juba omandatud väärtused ei pruugi olla kõige paremad, neid on raske muuta ja õppijad peavad õpetajate sõnul sellega ise tegelema.

Minul on ainult läbi eeskuju võib-olla mingis mõttes nende väärtushinnanguid võimalik veel muuta, aga üldiselt nad ikkagi peavad sellega nagu ise tegelema. (Mari)

Peamiseks tänapäeva õppijate väärtuste kujundajaks peavad intervjueeritavad aga hoopis sotsiaalmeediat ja sõpru.

Vastustest selgus, et uuringus osalenud kutseõpetajad peavad oma rolliks noorte väärtuskasvatuses eeskujuks olemist, õppijate aktiivset kaasamist, olles sõber, eriala väärtustaja ja väärtusselittäja ning passiivset kaasamist, olles kasvataja, moraalinormide tutvustaja ja väärtusprobleemidele reageerija, lisaks ilmnes kahtlemine õpetaja võimaluses olla väärtuskasvataja.

Õppetöös kujundatavad väärtused

Uurimisküsimusele: „Milliseid väärtusi kutseõpetajad endi sõnul õppetöös õppijates arendavad?“ leiti Schwartzi (2003) väärtusteooriale tugineva deduktiivse andmeanalüüsi põhjal kaheksa kategooriat: enesesuunamine, saavutus, heasoovlikkus, kohandumine, kõikehaaravus, turvalisus, traditsioon ja stimulatsioon.

Enesesuunamine. Kutseõpetajad tõid välja, et nad püüavad õppijates arendada oma eesmärkide seadmise oskust. Intervjuudes öeldi, et oluliseks peetakse erialast arengut, ennastjuhtivust, ettevõtlikkust, aktiivsust, ellusuhtumist ja töökasvatust.

Et kuidas peab ette mõtlema ja oma samme seadma, et ei ole niimoodi, et me jõuame sinnamaale, siis hakkame mõtlema, mis nüüd siis edasi saab? (Mart)

Selgitati, et midagi saada, peab õppija vaeva nägema ja pingutama, siis tuleb ta tulevikus toime nii isikliku eluga, kui ka õpitud erialal töötades. Vabaduse eesmärkide seadmiseks annab õppija silmaringi avardamine ning valikuvõimaluste märkamine. Välja toodi uudishimulikkuse olulisust:

Uudishimu või sihuke lahtine meel on hästi olulised. Ükskõik, töötavad nad hiljem kokkadena või millena, lihtsalt olge uudishimulikud jumala eest! Et nuhkige, kahtlustage igal pool, ma ei tea, mis asja, itsitage kõva häälega selle üle, mis tundub teile veider. Nuhkige, nuhkige, luurake, vaadake mis teised teevad. (Maia)

Lisaks rõhutati avatust uudsusele, uuendustele ja ümberõppimisele. Näiteks kui mõnda koolitust on juba kuulnud, öeldi õppijale, et seda tasub ikkagi uuesti kuulata, et oma mälu värskendada või midagi uut teada saada.

Veel toodi välja loovust, mida kutseõpetajad arendavad avastamisrõõmu pakkuvate ülesannetega ja näitamisega, et kõigest saab kõike teha.

Saavutus. Intervjueeritavad pidasid oluliseks arendada õppijate võimekust oma eluga hakkama saada ja kasvatada neis töökust. Õpetajate sõnul püüavad nad edasi anda, et kõik on võimalik, kui elus ilmnevad takistused, tuleb leida lahendus, tuleb teha tööd ja näha vaeva.

Et ma annangi rolle, juhtimisrolle näiteks neile, kes võib-olla ei taha seda kohe esmapilgul võtta, aga kes saaks siis sellest ka innustust ja tunnet, et tegelikult ta on ka võrdne, ta ei ole kuidagi kehvem, et miks ta ei peaks hakkama saama selliste asjadega, tegelikult nad saavad hakkama küll. (Mari)

Samuti toodi välja, et kvaliteeti peetakse tähtsaks ja hinnet ei panda ära tegemise, vaid hinde väärilise töö eest. Lisaks mainiti, et väärtustatakse suhtlemisoskust, ette ja taha mõtlemist, oskust vajalikku infot otsida ja leida. Oluliste väärtustena, mida õppijates arendada toodi välja eksimist ning oma vigadest õppimist, samuti oskust oma tööst ise viga üles leida.

Ilmnes, et oluliseks väärtuseks peetakse eneseaustust. Õppijates arendatakse iseenda väärtuse tunnetamist, korrektset riietumist, julgust arvamust avaldada, oma tegude eest vastutuse võtmist, enese teistega võrdsena tundmist.

Ta peab ikkagi kõigepealt, üks ju iseennast väärtustama, siis ta saab ka eriala väärtustada. Ennast tuleb hinnata. (Tarja)

Lisaks leiti, et õppijates arendatakse arukust. Intervjueeritud õpetajad toetavad endi sõnul õppijate teadmishimu ja tahtmist areneda. Rõhutati ka õpilaste toetamist, et nad ei jäta oma haridusteed pooleli. Samuti peeti oluliseks auahnust, mida saab arendada läbi kutsevõistluste, kuid see ilmneb ka näiteks siis, kui tuntud inimene tuleb kooli külla ja temaga koos tahetakse pilti teha.

Heasoovlikkus. Intervjueeritavad pidasid väga tähtsaks õppijates vastutustundlikkuse kasvatamist. Õppijates arendatakse endi sõnul kohusetunnet, kokkulepetest kinni pidamist, sõnapidamist, oma vigade tunnistamist, õigeaegselt tundi ja praktikale jõudmist.

Mainiti ka abivalmidust, mis tähendab nõrgema märkamist, mõistmist, toetamist, temaga arvestamist ja empaatiat.

Oluliseks väärtuseks, mida õppijates kasvatada pidasid kutseõpetajad veel ausust, seda nii koduste tööde tegemise seisukohast, kui ka paljude ametite kutse-eetikast lähtuvalt. Siia alla käivad ka usaldusväärsus ja sõnapidamine.

Aga ma tahaks kogu aeg nagu rõhutada, et meie kutse-eetika näeb ju ette, et me oleme ausad ja see on nagu meie selline tööülesanne. (Anu)

Kirjeldati seda, kuidas õppijatele selgitatakse, et oma tööandja või ettevõtja siseasju ei räägita teistele välja, ollakse usaldusväärsed ja lojaalsed.

Kohandumine. Kutseõpetajad leidsid, et oluline väärtus, mida nad õppijates arendavad on enesedistsipliin. Küsitletud tõid välja kella tundmise, õigeaegselt tundi jõudmise, korrektse riietumise, kokkulepetest ja reeglitest kinni pidamise, täpsuse, samuti ka töökuse ja töökasvatuse. Rõhutati sõnapidamist, kui oled midagi lubanud, siis ka tee. Enesedistsipliin tähendab ühtlasi ka pingutamist ja eesmärgi nimel vaeva nägemist.

Läbi raskuste ja läbi selle protsessi tuleb tegelikult see edu. (Mari)

Kutseõpetajad nimetasid väärtusena, mida nad endi sõnul õppijates kasvatavad viisakust. Näitena toodi ropendamist, ei ole vahet kas eksivad poisid või tüdrukud, mõlemaid kutsutakse korrale ja selgitatakse, et nii pole viisakas. Toodi välja ka viisakas teretamine, viisakas käitumine õpetajate, vanemate ja kaaslastega.

Kõikehaaravus. Intervjueeritavad kirjeldasid, et nad kujundavad õppijates väärtusena võrdsust. Toodi välja, et üks pole teisest parem, vaid kõik on võrdsed, hoolimata firmariietest või välisest ilust. Siia alla käib ka arvamuste paljusus. Näitena toodi, et õpetaja ei tee oma õpilastele taustauuringut, ta ei taha eelnevalt teada, et üks laps on rikkast perest ja teine on saanud hakkama süüteoga, ta näeb kõiki õppijaid võrdselt ja kohtleb samuti võrdselt.

Aga mulle meeldib see mõte, et kui me köögis oleme ja teeme tööd, siis me olemegi võrdsed. Et mul ei tule tükk küljest kui ma pean nõusid pesema või potte pesema või midagi tükeldama. Nagu oledki samasugune. (Maia)

Veel toodi välja, et intervjueeritavad kasvatavad õppijates austust, tolerantsust, kaaslase hindamist, vanemate austamist, üksteise toetamist. Ilmeka näitena toodi juhtum, kus korona läbipõdenud õpilane tuli kooli, kaaslased tõmbusid temast eemale ja küsisid provokatiivselt maske. Selgus, et tegemist on klassis tõrjutud õpilasega. Õpetaja sekkus ja ütles, et niimoodi käituda pole viisakas, andes mõista, et ka endast erinevasse inimesse tuleb austusega suhtuda. Samuti kirjeldati, et pole olemas ühte tõe, tõesid on rohkem ja

maailmapilti tuleb näha avatult, ehk mõista erinevaid inimesi, rolle ja arvamusi, sest me kõik oleme väärtuslikud.

Et kõik tunneksid, et nad on väärtuslikud. Me kõik oleme võrdsed, et vahet ei ole, kas sul on ilusam näolapp ja saledam talje või sul on lihtsalt antud loomupoolest parem lauluhääl, sa ikkagi oled teise inimesega võrdne, igal juhul. (Mari)

Intervjueeritavad tõid esile, et nad arendavad õppijates kultuurilist sallivust. Näiteks kui toitlustusasutusse tuleb araabia päritolu inimene, siis ei sobi talle pakkuda verivorsti, ega keelduta talle toitu valmistamast, tuleb olla salliv ja leida kultuuriliselt sobiv lahendus.

Veel märkisid õpetajad, et nad arendavad õppijates Eestimaa ja keskkonna väärtustamist, keskkonnakaitset. Näiteks kokaks õppijatele õpetatakse toorainesse lugupidavat suhtumist ja raiskamisest hoidumist. Samuti selgitatakse õppijatele näiteks seda, et plastiku kasutamisest hoidutakse keskkonna hoidmise eesmärgil ja ka seadusest tulenevalt.

Turvalisus. Kutsekoolis õppimine tagab õpetajate sõnul õppijatele sotsiaalse korra. Toodi välja, et koolis õppija sotsialiseerub. Samuti leiti, et mida kauem õppur koolimajas viibib, seda teovõimelisem inimene temast kasvab.

Kooli väärtus on see, et ta on nagu teismeliste noorte päevakodu, kes ei ole oma kohta elus leidnud. See võib olla ühiskonna jaoks kõige suurem väärtus, et neil on mingisugune sotsiaalne kontroll, neil on mingisugunegi kohustus kuskil käia ja olla. (Mart)

Intervjueeritavad tõid välja õppijates tervislikkuse väärtustamise. Näiteks selgitatakse õppijale kui tähtis on tervis, õige toitumine, uni ning piisav liikumine, sest ilma pingetaluvuseta ja füüsilise vormita ei jõuta erialast tööd kaua teha.

Lisaks pidasid intervjueeritavad endi sõnul oluliseks arendada õppijates kuuluvust ja meeskonnatööd. Märgiti, et kuna me ei ela üksinda, siis on oluline pidada kaaslasti tähtsaks ja sobituda meeskonnaga.

Traditsioon. Lisaks märgiti õppijates arendatava väärtusena traditsioonide austamist, pidades silmas isamaalisust- eestlasena austame Eesti traditsioonilisi toite ja traditsioonilisi pühasid.

Vaat kui ma olen ikkagi eestlane, siis ma austan neid Eesti traditsioonilisi toite, Eesti traditsioonilisi pühasid, mida iganes. (Tarja)

Stimulatsioon. Uuritavate seas leidis ka neid, kes tõid õppijates kujundatavaks väärtuseks julguse. Oluliseks peeti julgust oma vigu tunnistada, julgust öelda ning julgust rääkida.

Kokkuvõtvalt kujundavad intervjueeritud kutseõpetajad õppetöö käigus õppijate enesesuunamist, heasoovlikkust, kõikehaaravust, kohandumist, saavutust, stimulatsiooni, traditsiooni ning turvalisust.

Väärtuste arendamiseks kasutatavad meetodid

Uurimisküsimusele „Kuidas on kutseõpetajad senistes kogemustes väärtusi õppetöösse lõiminud, milliseid meetodeid nad kasutavad?“ loodi viis kategooriat: iseloomukasvatus, juurutamine, väärtusselitus, minnalaskmine ja läbi teiste õppetegevuste.

Iseloomukasvatus. Kutseõpetajate sõnul toetab õppijates heade harjumuste omandamist õpetajate suhtlemisviis ning isiklik eeskuju. Välja toodi meeleolu hoidmist ka rasketes situatsioonides, optimismi ning positiivsust, sest hea tujuga saab kõikidest raskustest üle. Lisati, et õpetaja sõnad peavad vastama tema tegudele, näiteks kui õpetaja tahab selgeks teha, et sport on hea, siis tuleb tal ka endal sportida ja tervisepäeval aktiivselt kaasa lüüa. Selleks, et õppijad kokkulepetest kinni peaksid, tuleb ka õpetajal kokkuleppeid järgida.

Eks see iseenda eeskuju saab ka olla. Et kui ma ise ei halvusta õppijaid, ei mõnita või ei ütle halvasti neile, siis vähemalt ei ole mu klassis kunagi kellegisse halvasti suhtunud. Et võib-olla on ka see, et kuidas sa ise nagu. Kui sa ise ei sildista õppijaid, ma saan ise oma eeskujuga, mingeid asju. (Anu)

Veel lisati, et isikliku eeskujuga saavad õpetajad näidata enda jaoks olulisi väärtusi, kuid õpilastele jääb siiski valik, kas nad võtavad õpetaja väärtused omaks või mitte. Ilmnes, et tõhusamaks mõjumiseks on väiksemate töögruppide õpetajad teinud omavahelisi kokkuleppeid, nad püüavad käituda ühtemoodi, rõhutada sarnaseid väärtusi. Teisalt toodi eeskujuks olemise kitsaskohana välja, et kogu kooli vaates puuduvad õpetajatel kokkulepped ja ühtsus käitumises. Ilmekas näide toodi teretamise kohta, osad õpetajad ei tereta koolikoridoris neid õpilasi, keda nad ei õpeta, selle tulemusena hakkavad ka õpilased õpetajaid valikuliselt teretama. Leiti, et mingis mõttes võivad õpetajad ise olla väärtuste omandamise takistajad.

Intervjueeritavad tõid välja iseloomu kujundamise abivahendina hoolivuse väljendamise. Märgitigi, et oluliseks peetakse sõbralikke suhteid, õppija ära kuulamist, mõistmist, tolerantne olemist, samuti keerulistes olukordades lahenduse leidmise toetamist. Toodi välja lausa õpilase mõjutamist, et ta ei katkestaks oma haridusteed. Näiteks üks intervjueeritav tõi välja järgmist:

Kui me mõistaksime võib-olla rohkem neid peremustreid ja saaksime aru, et miks see laps käitub nii, nagu ta käitub, siis oleks meil lihtsam sellest lapsest aru saada,

temaga rääkida, temale selgitada, mis on võib-olla õige, mis on väär ja teda mõtlema panna. (Anne)

Samuti toodi välja õpetajate suhtumist õpilastesse nagu võrdväärsesse, mis läbi näeb ka õppija, et on väärtuslik ning tema õpimotivatsioon tõuseb. Läbi toredate ühisürituste kasvab vastajate sõnul õppijate kaaslaste hindamine, oma eriala ja ka oma kooli väärtustamine.

Olulise väärtuste omandamise viisina toodi välja kuuluvustunde loomine, mida kasvatatakse õpetajate sõnul meeskonnatöödega, sest nii õpitakse hindama kaaslasti, teistega arvestamist, suhtlemist. Kokkadel näiteks on ühine vormiriietus, mis samuti loob õpetajate arvates kuuluvustunnet. Lisaks kirjeldati ühisüritusi, väljasõite, õuesõppepäevi, matka- ja spordipäevi.

Meil on selline õuesõppepäev, kus me lähemegi kõik näiteks Soomaale. Kõik võistlevad, kõik teevad kõike kaasa, pärast on väikene selline tee joomine ja kõik on võrdsed. (Tarja)

Veel toodi välja, et kuuluvustunnet loovad head suhted ja suhtlemine, nimetati nii õpetajate omavahelisi, juhtkonna ja õpetajate, kui ka õpilaste ja õpetajate vahelisi suhteid.

Väärtuste juurutamine käib kutseõpetajate sõnul läbi moraalinormide tutvustamise ja seda tehakse korrale kutsumise, nõudlikkuse, tähelepanu juhtimise, kordamise ja selgitamise abil.

Ma ikkagi püüan rõhutada, et kui sa oled mulle lubanud, et sa saadad sellel päeval, siis mina ausalt istungi arvuti taga ja ootan sinu tööd. Ja väga kurb on, kui ma olen siis nagu tühja, et noh kuidagi siukse natuke, võib-olla rõhun nende süümepeinale. (Anne)

Tähtsamate moraalinormidena kirjeldati ausust, täpsust, sõnapidamist, kellaegadest kinnipidamist. Ausust rõhutades selgitatakse näiteks, et kodutööde iseseisev tegemine võimaldab saada oma tööle tagasiside, mis aitab õppida ja seeläbi paremaks saada. Moraalinorme omandada aitavad intervjueritavate sõnul paika pandud piirid ning omavahelised kokkulepped. Näiteks kokaõpilastel on toitu valmistades geelküüned keelatud, riietest väljapool olevad ehted eemaldatud või kinni teibitud ja mütsid peas. Samuti tuuakse välja vajadust rõhutada praktiliste tööde teostamise korrektsust, kutse-eetikat, kohusetunnet, sest seda kõike läheb õppijatel töömaailma siirdudes väga vaja.

Lisaks töid vastajad meetodina välja näitliku karistamise. Leebema variandina kirjeldati hilineja kehvea hindamist, sest töö tegemiseks jäi tal vähem aega ja hilineja praktilisse tundi mitte lubamist, sest siis saab terve klass aru, et kui on kokku lepitud, et tund algab kell kaheksa, siis tuleb sellel ajal ka kohal olla. Karmim variant on koolist

väljaarvamine, intervjueeritavate sõnul tuleks kellegagi kohe esimese kursuse poole pealt teha nii-öelda „näidishukkamine“, sest igas grupis on neid, kes seda väärriks. See mõjutaks teisi ja nad saaks aru, et koolis ei tehta nalja:

Tulebki teha siis näidispoomine. Arvata välja, siis teised saavad aru, et koolis ikkagi tuleb õppida, et ei ole nõnda, et sa oled Fa-fa selline kõva tegija ja arvad, et kõik õpetajad panevad sulle hindad ära. Ikkagi tuleb õppida ja oma võlgnevused tasa teha. (Tarja)

Veel nimetati tunnete välja näitamist. Kui õpilane on käitunud halvasti, siis tulebki õpetajal olla kuri, seda selgelt väljendada ja anda mõista, et asi tuleb ära klaarida.

Lisaks kirjeldasid vastajad „piitsa ja prääniku“ meetodi kasutamist, milleks on premeerimine või hüvedest ilma jätmine. Näiteks mõjusa hoiatusena toodi välja teiste pealt maha kirjutajate stipendiumist ilma jätmisega hirmutamist.

Kui hilinetakse, eks ju, üks lukku ja mis nüüd saab. Et põhjenda ja võtan mingit hüve selle pealt ära ja ega nad siis väga hilineda enam ei taha. (Anne)

Grupitöö tõhususe tõstmiseks kirjeldati viisi anda grupile töö kätte teadmise, et õpetaja kutsub vastama liikme, kes tema arvates kõige vähem osales ja paneb tervele grupile hinde just selle grupiliikme järgi. Kirjeldatud teguviis aitab intervjueeritava sõnul ära hoida, et kaks õpilast tegutsevad ja ülejäänud mängivad samal ajal nutitelefoni. Lisaks on nii kaaslastel isiklik huvi teha asi selgeks ka kõige nõrgemale grupiliikmele, ehk kõik õppijad on sunnitud tegutsema ühise eesmärgi nimel.

Väärtusselitus. Kutseõpetajad selgitasid, et üheks meetodiks on lasta õpilastel ise lahendus leida. Näiteks pähe õppimise asemel soositakse õppijate info otsimise oskust, mitme allika kasutamist, võimet selekteerida õiget infot väärast. Ühisüritusi tehes ei dikteerita õpetajate sõnul ülesandeid ette, vaid lastakse õppijatel loovalt mõelda ja kõigile sobiv lahendus leida.

Ja kuna neid on mitu gruppi, siis pole nii, et õppejõud on kohal, ei ole mingit õppejõudu, Võtavad oma materjalid ja lähevad, teevad ja pärast annavad aru, umbes täpselt nagu päriselus. (Mart)

Lisaks antakse õpetajate sõnul õppijatele lihtsa mõõtmise ja kokku panemise asemel selliseid iseseisvaid töid, mis eeldavad loominguoskust, mõtlemist ning pakuvad avastamisrõõmu, ebaõnnestunud tööst lastakse õppijal viga ise üles leida.

Intervjueeritavad töid välja õpitu päris eluga seostamise. Hea võimalus selleks on praktika läbimine. Samuti kutsutakse õpetajate sõnul kooli oma ala spetsialiste, kes tutvustavad õppijatele reaalsel tööelu ning selgitavad, mis õppijaid erialasel tööl ees ootab,

millised on nõuded ja ootused tulevasele töötajale. Samuti luuakse õppijatele igapäevaselt seoseid päriselu situatsioonidega:

Vahepeal teen sihukest trikki ka, et panen ukse lukku ja ütlen, et noo jäid tööle hiljaks, kliendid on kohal, kaupluse tühjaks viinud. (Anne)

Veel lisati, et teooria õppimist seostatakse võimalikult palju tänase olukorraga, see teeb õpitava õppijatele lihtsamini mõistetavaks. Abivahendina kasutatakse situatsioonülesandeid.

Lisaks töid vastajad välja spetsialisti kaasamise väärtuskonfliktis. Spetsialisti abi kasutatakse vastajate sõnul näiteks meeskonnatöö probleemide korral, kui erineva taustaga õppijate väärtused lähevad kriitiliselt vastuollu.

Kutseõpetajate sõnul kasutavad nad lisaks individuaalset lähenemist. Näiteks olukordades, kus õppija pole aktsepteeritavalt käitunud, palutakse tal jääda peale tunde ning temaga vesteldakse privaatsest. Õppijat paremini mõista aitab tema pereolude tundmine:

Nagu näiteks tead mingit pere või mingeid muid isiklike probleeme, et siis saad aru, miks tal just nii kehvasti läheb või ei lähe nii hästi ja hakkad ise suhtuma teistmoodi, kuidagi toetavamalt. Ja asjad lähevad paremaks. (Mart)

Toodi välja, et õpetajate sõnul arvestatakse individuaalsust ka praktiliste ülesannete andmisel. Võimekamatele õppijatele antakse keerukamad ülesanded, vähem võimekaid toetatakse samas sammhaaval lihtsamate ülesannete mõistmisel. Kiiresti ja edukalt laborikatsed teinud õppijad lubatakse viimastest tundidest varem ära, teistega tegeletakse aga tunni lõpuni.

Veel töid intervjueeritavad välja läbi kogemuse ja praktilise töö õppimise. Näiteks üks intervjueeritav lausus:

Ja läbi enda kogemuse ja eksimise ka õpivad. Ka erialaselt, vahest ma ütlen ka, et nii tore, et sul läks see asi pekki, aga nüüd sul jääb see asi kogu eluks meelde. (Tarja)

Kogemuse saavad õppijad õpetajate sõnul läbi aktiivõppe ülesannete, kogedes mängulistest päriselusituatsioonides näiteks tõrjutust, suudavad nad hiljem kaaslastesse empaatilisemalt suhtuda. Näitena toodi ka heategevuslik tordioksjon, kus õppijad saavad ürituse korraldamise ja abivajaja toetamise kogemuse. Lisaks kirjeldati kuidas projektitöö raames on õppijad juhendaja kohaloluta elektrifitseerinud mitmeid klasse, pannud uusi juhtmeid ja teinud iseseisvalt reaalselt tööd.

Kutseõpetajate sõnul kasutavad nad väärtuste paremaks mõista andmiseks arutelusid. Näiteks kirjeldati kuidas eelarvamuse ettevõtjate kui liigkasuvõtjate ja töötajate orjastajate

kohta kummutati selgitamisega, milleks meile ettevõtjaid vaja on, kuidas tegelikult asjad käivad ja mis siis juhtuks, kui ettevõtjaid poleks. Õppijaid kaasatakse aktiivselt arutelluse:

Et kui ma näengi, et mõned jäävad kogu aeg tagasihoidlikumaks, siis ma lihtsalt annan neile sõna on ju, et teengi sellist, et kõik saavad sõna. (Mari)

Veel toodi välja, et arutelu kasutatakse ka hilineamise, aususe, kohusetundlikkuse ja teiste elementaarsete väärtuste õppijatele mõistetavaks tegemisel. Lisati näitena, et teinekord on kujunenud erialatund klassijuhatajatunniks, kus arutataksegi elukaare, maailmaasjade ja oma tuleviku planeerimise üle. Aruteludele aitavad õpetajate sõnul kaasa elulised näited, reaalsete situatsioonide kollektiivne analüüsimine, väitlusülesanded.

Minnalaskmine. Toodi välja, et mõne õpilase puhul lastakse asjadel lihtsalt kulgeda:

Et mõnikord ei ole mõtet raisata või noh, mitte raisata, raiskamine on vale sõna. Sa paned nii palju energiat selle kellelegi peale, las ta kulgeb. Las ta natukene kosub. Ja kui ei kosu, las siis süveneb. (Maia)

Intervjueeritavad selgitasid, et kõik soovijad võetakse kooli vastu, kuid mõnikord on õppijal selline terviseprobleem, mis ei lase tal praktilistes õppetundides osaleda. Ühtlasi välistab tervis tema võimaluse kunagi õpitaval erialal töötada, sest ta oleks seal nii endale kui teistele ohtlik. Seepärast peaks vastajate arvates kooli vastu võttes tervisenäitajaid arvestama, kuid enamasti need andmed pole kättesaadavad ja probleem selgub alles juhtumi käigus.

Läbi teiste õppetegevuste. Intervjueeritud kutseõpetajad tõid välja, et väärtuste õppetöösse lõimimine toimub läbi teiste õppetegevuste automaatselt ja enamasti seda endale teadvustamata. Endi sõnul nad spetsiaalset meetodit väärtuste edastamiseks ei kasuta.

See on lihtsalt pigem nagu kogemata või siis nagu enda väärtuste põhiselt. (Anu)

Väärtuste õpetamine ei ole õpetajate sõnul peamine eesmärk, vaid tuleb kaasa õpetamise põhitegevusega. Samuti pole vastanute sõnul koolis peale kutse-eeetika ühtegi õpiväljundit, mis hindaks väärtuste arengut.

Kokkuvõtvalt lõimivad intervjueeritud kutseõpetajad väärtuskasvatust õppetöösse muu õppetegevuse käigus läbi iseloomukasvatuse (olles isiklikuks eeskujuks, näidates hoolivust ning kuuluvust), juurutamise (tutvustades moraalinorme näitliku karistamise, piitsa ja prääniku abil) ning väärtusselituse (lastes õpilasel praktiliselt kogeda, lahendus leida, seostades päriseluga, lähenetakse individuaalselt ning vajadusel kasutatakse spetsialisti abi).

Arutelu

Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada kutseõpetajate arusaamad oma rollist noorte väärtuskasvatuses ning sellest, missuguseid väärtusi ja mil moel õppijates kujundatakse. Järgnevalt arutletakse uurimistulemuste üle, ühtlasi tuuakse välja töö kitsaskohad ja uuringu praktiline väärtus.

Esimese uurimisküsimuse „Millisena näevad kutseõpetajad oma rolli väärtuskasvatajana?“ tulemustest selgus, et kutseõpetajad peavad oma peamiseks rolliks eeskujuks olemist. Ka Mohamed jt (2020) sõnul on eeskujuks olemine kõige populaarsem väärtuste kujundamise tegevuskava, mis nõuab õpetajalt personaalset pingutust, et olla laitmatu, sest õppijad märkavad lisaks positiivsele ka võimalikku negatiivset eeskujut. Uuringud on näidanud, et õpetajates hinnatakse inimlikku suhtlemist, õpilaste loovat kaasamist ning entusiastlikku suhtumist erialasse (Sanderse, 2013).

Lisaks joonistusid välja õppijaid aktiivselt kaasavad rollid, mis sisaldasid sõbralikke suhteid, abi väärtustes selgusele jõudmisel ja eriala väärtustamist ning passiivselt kaasavad rollid, mis tähendasid kasvatajaks olemist, käitumisharjumiste sisendamist ning väärtuskonfliktidesse sekkumist. On leitud, et reeglite järgimine parandab õppijate iseloomu, aidates omandada ausust, vastutusvõimet ning distsiplineeritust (Rhmawati *et al.*, 2019), kuid kuulekusel tuginev kõlblus ei toeta õppija iseseisvust, kodanikuvabadust ega haridusele pandud ootusi (Schihalejev, 2011). Kuna õppijate aktiivne õppetegevusse liitmine parandab väärtuste omandamist (Piercy *et al.*, 2012), tuleks õpetajatel jälgida, et õppijaid aktiivselt kaasavad rollid oleksid õppetöös ülekaalus.

Teisest küljest ilmselt ilmnes vastustest kahtlus, kas ja kui palju õpetajad õppijate väärtusi mõjutada saavad. Seepärast peaks õpetajatele pakkuma suhtumisi, stiimuleid ja isikuomadusi selgitavaid koolitusi, mis aitaks õpetajatel neid omadusi enda juures teadlikult arendada ning täita ootusi, mis on õpetajatele väärtuskasvatajana pandud (Sanderse, 2013). Alles siis, kui õpetajad teevad teadlikke kõlblisi valikuid, saame õpilastelt sama oodata (Schihalejev, 2011).

Teise uurimisküsimuse „Milliseid väärtusi kutseõpetajad endi sõnul õppetöös õppijates arendavad?“ tulemused näitasid, et kutseõpetajad arendavad õppijates Schwartzi (2003) kümne väärtustüübi teooria raamistikule tuginedes enesesuunamist, heasoovlikkust, kõikehaaravust, kohandumist, saavutust, traditsiooni ning stimulatsiooni. Arvesse võttes, et väärtustüüpidest jäid siinsetes tulemustes esindamata hedonism ja võim, võib uurimises saadud väärtusi Schwartzi (2003) vastandlikele väärtustelgedele asetades järeldada, et

kutseõpetajad arendavad õppijates enam isetuid (kõikehaaravas, heasoovlikkus), alalhoidlikkusega seotud (kohandumine, traditsioon, turvalisus) ning kollektiivseid huvisid arvestavaid väärtusi (heasoovlikkus, kohandumine, traditsioon). Noorteseire aastaraamat (2012) ütleb, et noorte täiskasvanuks kujunemise missioon seab tähtsamaks saavutus- ja stimulatsioonivajaduse, seevastu vanuse kasvades tõuseb inimeste alalhoidlikkus ning nad hakkavad enam hindama traditsioone, turvalisust ja etteplaneeritust. Seega võib arvata, et õpetajate ja õppijate väärtuseelistused ei pruugi juba ealise erinevuse tõttu kokku langeda. Seepärast tuleks uurida ka seda, milliseid väärtusi kutseõppes õppijad ise tähtsustavad, sest lähtudes väärtuste paljususest, pole mõeldav kogu ühiskonda esindava väärtustamine (Haydon, 2009).

Kolmanda uurimisküsimuse „Kuidas on kutseõpetajad senistes kogemustes väärtusi õppetöösse lõiminud, milliseid meetodeid nad kasutavad?“ tulemustest selgus, et õppetöö käigus tegeletakse iseloomukasvatuse, juurutamise, väärtusselituse, aga ka minnalaskmisega. Õppijate iseloomuomadusi mõjutatakse isikliku eeskuju, hoolivuse ja kuuluvustundega. Ka Schihalejevi (2011) sõnul on iseloomukasvatuse puhul fookuses vastastikune hoolivus ja meie-tunne. Emotsionaalselt soodne olustik tõhustab ühtlasi sooritusi ja loob võimaluse üksteise väärtuste mõistmiseks (Miciuliene *et al.*, 2020). Universaalseid väärtusi, mida tuleb võtta käitumisjuhistena juurutatakse moraalnormide tutvustamisega. Mõjutusvahendina kasutatakse „piitsa ja prääniku“ meetodit ning näitlikku karistamist, kuid selleks, et väärtused õppijates kinnistuksid, peaksid Sanderse (2003) sõnul õpetajad selgitama, kuidas need tegevused on seotud täisväärtusliku elu saavutamisega. Uuringus osalenud kutseõpetajad viisid endi sõnul läbi arutelusid, löid seoseid päriseluga, lasid õpilasel ise lahenduse leida, suunasid õppima läbi isikliku kogemuse ning praktilise tegevuse. Ka Schihalejevi (2011) sõnul toetavad eneseanalüüs, rollimängud ja arutelud väärtusselitust. Suhetes üle elatu aitab õppida enese kehtestamist, erinevuste sallimist, probleemide lahendamist ja koos toimimist (Sutrop, 2013). Õpilaste arvates aitavad samuti praktiline tegevus, aktiivne õpe ja arutelud elulistel teemadel väärtuste omandamisele kaasa (Saart, 2013).

Saadud tulemus on kooskõlas varasemate teadmistega, vastustes kajastusid 20. sajandi mõjukamatest väärtuskasvatuse viisidest (Sanderse, 2013) kolm: iseloomukasvatus, juurutamine ja väärtusselitus, siinsetes tulemustes jäi esindamata kognitiivne areng. Kuna kognitiivse käsitlemise alusel on õpetaja roll ärgitada eetikaküsimuste lahkamist, pidades silmas laiemaid huvisid ja detaile, jõudes seeläbi teaduslike väärtuspõhiste järeldusteni (Schihalejev, 2011), siis võib arvata, et kutseõpetajate moraalsete valikute põhjendamise pädevus on piiratud ning seepärast jäävad taolised arutelud käsitlemata. Soovitus on tõsta kutseõpetajate

teadlikkust erinevatest võimalustest, õpetada neile arutelude juhtimise tehnikaid, pakkuda temaatilisi koolitusi ning praktilisi harjutusi.

Lisaks ilmnes, et kutseõpetajad ei teadvusta spetsiaalset väärtuste arendamise meetodit. Väärtuste õppetöösse lõimimine toimub automaatselt, läbi teiste õppetegevuste. Varasemad uuringud (Meijers, 2008) on samuti näidanud, et väärtuskasvatuse tahkudele kutseõppes lähenetakse tahtmatult ning teadvustamata. Õpetajad teevad seda oma parema äranägemise järgi, püüdes olla eeskujuks oma suhtumise ja käitumisega (Sanderse, 2013), isegi õppematerjalide valikutes juhitudakse isiklikest väärtushinnangutest (Miciulienė *et al.*, 2020). Kutseharidusstandard (2013) ei toeta samuti noorte väärtustega tegelemist. Teisest küljest, õpetajad endi sõnul edastavad väärtusi muu õppetegevuse käigus ja ka uuringud on näidanud, et suur osa väärtustest võetakse omaks õppeprotsessis, kus õpilased panevad tähele kaaslaste väärtusi, käitumist, hoiakuid ja teevad sellest oma järeldused (Sanderse, 2013). Ühtlasi saab Sanderse (2013) sõnul väärtuskasvatust õppemeetodiks tunnistada alles siis, kui õpetajad reflekteerivad oma töö ja käitumise kooskõla ning väljendavad soovitud väärtusi selgesõnaliselt. Seega tuleks väärtuskasvatusega kutseõppes tegeleda teadlikumalt. Koolikollektiiv peaks selgusele jõudma ühisväärtustes, mõtestama need, leidma viisid elluviimiseks ning sõlmima kokkulepped kõikide õpetajate ühtseks käitumiseks.

Bakalaureusetöö tulemusi tõlgendades tuleb arvestada mõnede piirangutega. Esiteks ei saa siinseid tulemusi üldistada, kuna läbi viidi kvalitatiivne uurimus. Samas võimaldas kvalitatiivne lähenemine välja selgitada uuritavate kogemused ja arusaamad seni vähe uuritud valdkonnas (Laherand, 2008). Teise uurimisküsimuse tulemusi võis mõjutada deduktiivne sisuanalüüs, sest Laheranna (2008) sõnul võib liigne teooriale keskendumine teha nähtuste taustanüansid uurijale vähemmärgatavaks ja kallutada uurimistulemusi. Samas kergendas kehtivale teooriale tuginemine autori, kui algaja uurija jaoks fookuse hoidmist. Tulemusi võis mõjutada ka asjaolu, et intervjuud viidi läbi Zoomi keskkonnas, mistõttu võisid mõned mitteverbaalsed nüansid jääda uurijal märkamata. Tehnilised tõrked võivad avaldada halba mõju suhete loomisele ja intervjuude edenemisele (Seitz, 2016). Intervjuusid läbi viies esines mõningaid tehnilisi tõrkeid, kuid need said siiski ületatud. Viimaks võib välja tuua uurija kogenumatus intervjuerijana, mistõttu võisid mõned küsimused saada ebapiisavaid vastuseid, samuti võis kogenumatus mõjutada andmeanalüüsi, sest Laheranna (2008) sõnul pole kõik inimesed mõistmises ja tõlgendamises võrdselt edukad.

Hoolimata piirangutest võimaldab tehtud uurimus autorile teadaolevalt esmakordselt vaadelda, kuidas Eesti kutseõpetajad oma töös väärtuskasvatust korraldavad. Töö praktiline

väärtus seisnebki väljavaates läbi saadud tulemuste mõista väärtuskasvatuse hetkeseisu kutsekoolides ning sellele rohkem tähelepanu pöörata.

Edasist uurimist väärrib kutseõppes selliste ühiskäärtuste väljaselgitamine ja järjestamine, mida kõik kutseõpetajad peavad oluliseks õppijates arendada, sest ühiskäärtuste tundmine võimaldab tegutseda organiseeritult ning tõsta väärtuskasvatuse tõhusust.

Tänuõnad

Täna oma juhendajat Liana Roosi üksikasjaliku juhendamise, abi ja nõuannete eest. Täna uurimuses osalenud intervjuueeritavaid. Samuti täna oma perekonda mõistva suhtumise ja toetuse eest.

Autorluse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Talvi Allik
23.05.2022

Kasutatud kirjandus

- Alumäe, T., & Tilk, O., & Asadullah. (2019). Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech. arXiv preprint arXiv:1901.03601.
- Espenberg, K., Beilmann, M., Rahnu, M., Reincke, E., & Themás, E. (2012). *Õpingute katkestamise põhjused kutseõppes*. Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE ja CPD OÜ.
- Gupta, A. (2015). Foundations for value education in engineering: The Indian experience. *Science and Engineering Ethics*, 21(2), 479-504.
- Gümnaasiumi riiklik õppekava (2011). *Riigi Teataja I 2020, 07, 28*.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014021?leiaKehtiv>
- Haridus- ja Teadusministeerium (2019). *Väärtuste ja vastutuse visioon*.
https://www.hm.ee/sites/default/files/haridus-_ja_teadusstrat_2035_vaartuste_ja_vastutuse_visioon.pdf
- Haydon, G. (2009). *Väärtuskasvatus: õpetajad kui väärtuste edastajad*.
M. Pöder, M. Sutrop, & P. Valk (Toim). *Väärtused, iseloom ja kool: Väärtuskasvatuse lugemik* (lk 25-43). Eesti keele sihtasutus Digira OÜ.
- Hea teadustava (2017). <https://www.eetika.ee/et/eesti-hea-teadustava>.
- Kalmus, V., Masso, A., ja Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. Tartu Ülikool.
<https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>.
- Kutseharidusstandard (2013). *Riigi Teataja I 2019, 04, 17*.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/117042019006?leiaKehtiv>
- Kutseõppeasutuse seadus (2013). *Riigi Teataja I 2020, 06, 16*.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/116062020007?leiaKehtiv>,
- Laherand, M.-L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Infotrükk.
- Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., & Strömpl, J. (2014). *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Tartu Ülikool. <http://samm.ut.ee/avaleht>.
- Lüdecke-Plümer, S. (2007). Education in Values and Moral Education in Vocational Colleges. *European Journal Of Vocational Training*, 41(2), 103-115.
- Mayring, P. (2000). Qualitative Content Analysis. *Forum: Qualitative Social Research*, 1(2).
- Meijers, F. (2008). Mentoring in Dutch vocational education: An unfulfilled promise. *British Journal of Guidance & Counselling*, 36(3), 237-256.
- Miciuliene, R., Kovalcikiene, K., & Daukilas, S. (2020). Vocational Teacher's Inclination to

- Impart Values in Vocational Training: The Importance of Pedagogical-Didactical and Psychological Factors. *European Journal of Contemporary Education*, 9(2), 350-364.
- Mohamad, N., Sihes, A. J., Bohari, N. M., & Uda, A. (2020).
A Systematic Review: Teacher's Roles in Implementing Values
Education. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24(05).
- Noorteseire aastaraamat (2012). *Noored ja sotsiaalne kaasatus*. SA Poliitikauuringute Keskus Praxis.
- Piercy, N., Brandon-Jones, A., Brandon-Jones, E., & Campbell, C. (2012). Examining the effectiveness of experiential teaching methods in small and large OM modules. *International journal of operations & production management*, 32(12), 1473-1492.
- Põhikooli riiklik õppekava (2011). *Riigi Teataja I 2021, 03, 03*.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/106052020054?leiaKehtiv>,
- Rahmawati, L., Supardi, K. I., & Sulistyarningsih, T. (2019).
Contextual Teaching and Learning Integrated with Character Education to Improve Student's Motivation and Character in Concentration of Solutions Topic at Pharmacy Vocational School. *Journal of Innovative Science Education*, 8(3), 239-247.
- Saart, K. (2013). *Väärtuskasvatus koolis ja selle võimalused ainetunnis (bioloogia tunni näitel)*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- Sanderse, W. (2013). The meaning of role modelling in moral and character education. *Journal of Moral Education*, 42(1), 28-42.
- Schihalejev, O. (2011). *Väärtuskasvatus õpetajakoolituses*. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Schwartz, S.H. (2003). A proposal for measuring value orientations across nations. *Questionnaire Package of ESS*, 259–290.
- Seitz, S. (2016). Pixilated partnerships, overcoming obstacles in qualitative interviews via Skype: A research note. *Qualitative research*, 16(2), 229-235.
- Sutrop, M. (2013). *Otsides väärtuspõhise kooli võit–Eesti kogemus*.
G. Kangilaski; M-L. Parder; T. Pisuke-Roos (Toim). *Väärtuspõhine kool. Eesti ja maailma kogemus (lk 15-40)*. // EKSA.
- Sutrop, M. (2009). Väärtused ja haridus ühiskondlikus kontekstis. M. Sutrop, P. Valk, & K. Velbaum (Toim), *Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikud ja võimalused 21. sajandi Eesti ja Soome koolis (lk 50-67)*. Tartu Ülikooli eetikakeskus.
- Tartu Ülikooli eetikaveeb (s.a.).
<https://www.eetika.ee/et/vaartusarendus/opetajale>
- Tulviste, T., & Tamm, A. (2015). *Väärtuspädevuse iseärasused ja arengu toetamine*. E.

Kikas, & A. Toomela (Toim). *Õppimine ja õpetamine kolmandas kooliastmes.*

Üldpädevused ja nende arendamine (lk 75-88). Tallinn: Eesti Ülikoolide Kirjastus.

Viljus, K. (2017). *Teismeliste väärtuste kujundamine: õpetajate, huvijuhtide ja noorsootöötajate tegevus ning 9. klassi õpilaste arvamus sellest Põlva maakonna näitel*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.

Lisa 1. Intervjuu kava

Taustainfo

1. Mis aine õpetaja Sa/Te oled(olete)?
2. Kui kaua oled/olete õpetamisega tegelenud?
3. Palun selgita(ge), kuidas õpetamiseni jõudsid?
4. Milline haridustase Sul/Teil on? Kas on kõrgharidus, sh pedagoogiline kõrgharidus?
5. Milline on Sinu/Teie arvates kutseõpetaja missioon?
6. Mis on Sinu/Teie jaoks väärtused?
7. Milliseid väärtusi pead/peate ise kõige olulisemaks (palun põhjenda)?

Õpetajate arusaam oma rollist väärtuskasvatajana (1UK)

1. Milliseid väärtusi peavad tänapäeva kutseõppijad Sinu/Teie hinnangul oluliseks?
Palun too(ge) näiteid!
2. Kuidas Sinu/Teie hinnangul kujunevad noorte väärtused?
3. Milliseid väärtusi peaks Sinu/Teie hinnangul õppijates teadlikult kujundama? Palun selgita(ge)!
4. Kellel on Sinu/Teie arvates kõige olulisem roll noorte väärtuste kujundamisel?
5. Mida saab Sinu/Teie arvates teha kutsekool noorte väärtuste kujundamisel? Palun too(ge) näiteid!
6. Missuguseks pead/peate õpetaja rolli noorte väärtuste kujundamisel? Palun too(ge) näiteid!

Õppetöös õpetatavad väärtused (2UK)

1. Millised on teie kooli väärtused?
2. Too(ge) palun näiteid, kuidas toimub koolis nende väärtuste kujundamine?
3. Milliseid väärtusi pead/peate kõige olulisemaks oma õpetataval erialal? Too(ge) palun näiteid.
4. Milliseid väärtusi oma ainetundides arendad/arendate? Too(ge) palun näiteid.

Õpetajate meetodid väärtuste õppetöösse lõimimisel (3 UK)

1. Kuidas arendad/arendate oma igapäevases õppetöös õppijate väärtusi? Palun too(ge) näiteid.
2. Milliseid abivahendeid (nt õpik) kasutate väärtuste kujundamiseks oma õppetöös?

3. Millised meetodid on Sinu/Teie arvetes noorte väärtuste kujundamiseks kõige tõhusamad? Palun põhjenda(ge).
4. Millised meetodid on väärtuste kujundamisel Sinu/Teie kogemustes/arvamusel kõige vähem tõhusad? Palun põhjenda(ge).
5. Milliseid kitsaskohti oled/olete väärtuste edastamisel märganud?
6. Kuidas hinnatakse väärtuste arengut Sinu/Teie kogemustes?

Mida tahaksid/tahaksite seoses väärtuste kujundamise teemaga veel välja tuua või rõhutada?

Lisa 2. Väljavõte uurija päevikust

28.01.22

1. intervjuu. Täna tegi oma esimese, proovintervjuu Anaga (pseudonüüm). Intervjuu toimus Zoomi keskkonnas ja kestis 35 minutit. Olin mures oma kinnisuste rühma entse pärast, sest kumulates tühina juube rühmadega mit kinnisust. Intervjuuendavalt sain tagasisidet, et ta jälgis mu näoilmeid, kui ma kulum korterit, avasta, et vastas midagi valesti. Etospidi pean oma näoilmeid paremini jälgima ja aja rahulikumeest võtma.

29.01.22 Transkribeerisin saadetud tekstides.

Päris võitav ja augsuõnolev sepees, keelid muud kadale kumdas, et proovintervjuu õhustes päris hästi. Saotna transkriptsiooni juhendajale lugemiseks.

31.01.22 juhendaja avatas ma päris teoigile kinnisustele vastust ü raouud. Kohati näolis intervjuuendav nida, nida ire taotis, mitte nida, nida nina kinnisa. Järgmistel kordadel pean mõtlema kinnisust-vastused jälgima ja oma teemali kinnollales järema.

2. intervjuu

31.01.22 Aegul di vaker kemam fouda. Mulla kumdas, et intervjuuendav polnud ulhevast minu kemam suuremed, oli ette valaistamata. Tuundri hironu, et intervjuu väljub kontrolli alt. Nõnde kinnisust oli vaker kinnida ja ma pole kindel kas päris vastused nida id.

Lisa 3. Kodeerimise näide

Kõneleja 1

Ja milline on sinu arvates kutseõpetaja peamine ülesanne?

Tarja:

No ikka eriala õpetamine, põhiline on ikka eriala. Aga üha enam, kui ma nüüd võrdlen neid aastaid, mis oli nagu minu töö algusaastatel ja mis on nüüd, siis ma võin ausalt öelda, et järjest enam me peame ka neid õpilasi kasvatama, et need pereolukorrad on nii keerulised. Hästi, palju on kärgperesid, lapsed on täiesti üksinda, vaata kodus. Ja tegelikult peaks ju pühenduma sãrasilmselt noortele, kes nagu tulevad ja naudivad õppimist. Aga kahjuks neid ei ole palju ja siis ongi nõnda, et me peame igatpidi mõtlema, et kuidas neid motiveerida. Mis see on, see prããnik siis, et nad jõuaks oma asjad tehtud. Mõni ütleb, et ema käskis vaata kooli tulla. Et nagu seda õpirõõmu või õpihimu on nagu vähem kui oli, või oli varem. Ma ei tea, millest see tuleb. Aga põhiline ikkagi, mis kutsekoolis peaks olema siis, et ta sotsialiseerub ja siis ta saab edaspidi elus hakkama nii iseendaga kui ka kui ka siis sellel erialal töötades. Ta ei ole valmis muidugi kui ta läheb sinna ettevõttesse pärast kutsekooli, kindlasti mitte. Peakokad meil kindlalt loodavad, et oi, et see kaheksateistaastane on juba küps ja nagu töötama, aga ta, kui ta on ebakindel, selline madala enesehinnanguga ja nii edasi, siis ta ei ole valmis. Aga täna tööandja kahjuks sellest aru ei saa. Me ikka meelitame neid sinna meie juurde, siis hakkavad natuke teistpidi mõtlema ja kutsehariduse põhieesmärk ikkagi on valmistada ikkagi selliseid motiveeritud elus hakkama saajaid spetsialiste ette.

Kõneleja 1:

Mis on sinu jaoks väärtused?

 RQ1-8: õpetaja kui eeskuju				
 RQ1-9: õpetaja kui kasvataja				
 RQ1-10: õpetaja kui sõber/fänn				
 RQ1-11: õpetaja iseloomukasvatavana				
 RQ1-12: õpetaja kui eriala väärtustaja				
 RQ1-13: juurutamine				
 RQ1-14: õpetaja kui väärtusprobleemidele reageerija				

Lisa 4. Koodipuu

	Kategooriad	Koodid	
Millisena näevad kutseõpetajad oma rolli väärtuskasvatajana?	Eeskujuks olemine	Õpetaja kui eeskuju	
	Õppijaid aktiivselt kaasavad rollid	Õpetaja kui sõber/fänn Õpetaja iseloomukasvatajana Õpetaja kui eriala väärtustaja Õpetaja kui väärtuste selitaja	
	Õppijaid passiivselt kaasavad rollid	Õpetaja kui kasvataja Õpetaja kui juurutaja Õpetaja kui väärtusprobleemidele reageerija	
	Väärtuskasvataja rollis kahtlemine	Väärtuskasvataja rollis kahtlemine	
Milliseid väärtusi kutseõpetajad endi sõnul õppetöös õppijates arendavad?	Enesesuunamine	Oma eesmärkide seadmine Vabadus Uudishimulikkus Loovus	
	Heasoovlikkus	Vastutustundlikkus Abivalmidus Ausus Lojaalsus	
	Kõikehaaravus	Võrdsus Sallivus Keskkonnakaitse	
	Kohandumine	Enesedistsipliin Austus Viisakus	
	Saavutus	Võimekus Eneseaustus Arukus Auahnus	
	Stimulatsioon	Julgus	
	Traditsioon	Traditsioonide austamine	
	Turvalisus	Sotsiaalne kord Tervislik Kuuluvus	
	Kuidas on kutseõpetajad senistes kogemustes väärtusi õppetöösse loiminud, milliseid meetodeid nad kasutavad?	Iseloomukasvatus	Isiklik eeskuju Hoolivus Kuuluvustunde loomine
		Juurutamine	Moraalinormide tutvustamine Läbi näitliku karistamise Piitsa ja prääniku meetodil
Väärtusselitus		Lasta õpilastel lahendus leida Õpitu päris eluga seostamine Spetsialisti kaasamine väärtuskonfliktis Individuaalne lähenemine Läbi kogemuse/praktilise tegevuse õppimine Läbi arutelu	
Minnalaskmine		Minnalaskmine	
Läbi teiste õppetegevuste		Läbi teiste õppetegevuste	

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Talvi Allik,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Kutseõpetajate arusaamad oma rollist väärtuskasvatases“, mille juhendaja on Liana Roos, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Talvi Allik

23.05.2022